

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Факультет української філології
Кафедра української мови та методики її навчання

Т. І. Жила

ОРФОГРАФІЯ ТА ПУНКТУАЦІЯ

Навчально-методичний посібник

Умань – 2018

Handwritten signature

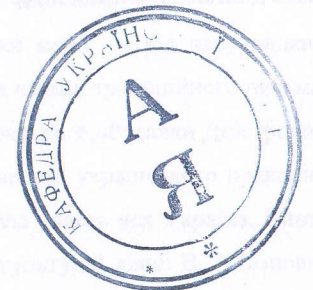
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Факультет української філології

Кафедра української мови та методики її навчання

Т. І. Жила

ОРФОГРАФІЯ ТА ПУНКТУАЦІЯ

Навчально-методичний посібник

Умань – 2018

УДК 811. 161. 2' 35 (076)

О – 70

Орфографія та пунктуація: навчально-методичний посібник / уклад. :
Т. І. Жила. – Умань : ВПЦ «Візаві», 2018. – 101 с.

Рекомендовано до друку на засіданні кафедри української мови та
методики її навчання (протокол № 2 від 27 вересня 2018 року).

Рецензент: кандидат філологічних наук, професор Тищенко Т. М.

У посібнику подається перелік питань, зорієнтованих на засвоєння
основних правил орфографії та пунктуації, викладених у зручній для
практичного користування формі.

Посібник підготовлений для студентів факультету фізичного виховання і
містить короткі теоретичні відомості; завдання для практичного виконання;
тексти диктантів; список літератури.

© Жила Т. І., 2018

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. Основні орфограми української мови

Тема 1. Вступ. Предмет і завдання курсу. З історії правопису

Правопис кожної мови складається з трьох підсистем: графіки (літер, якими позначають найтипівші звуки та звукосполучення), орфографії (способів поєднання звуків і звукосполучень, що забезпечує однотипність написання слів) і пунктуації (розділових знаків, за допомогою яких позначають інтонаційне членування тексту).

Кожен із цих розділів має свою історію. Українська графіка бере свій початок від старослов'янського письма. У нинішньому українському алфавіті є тільки дві літери, що їх не було в кирило-мефодіївській абетці, — це г, яка відома з кінця XVI ст. і набула поширення в XVII ст., та ї, що спершу вживалася замість колишньої літери ѣ. В старослов'янському алфавіті були й такі літери, які не відповідали жодним українським звукам, а тому вживалися непослідовно, а потім і зовсім зникли (ж, а, ѡ, ѣ, та ін.).

Отже, якщо брати до уваги графіку, то український правопис бере свій початок від кінця минулого тисячоліття. Щоправда, остаточне його становлення припадає аж на початок XX ст. Треба згадати й про те, що від 1708 року змінилося накреслення літер: традиційну кирилицю замінено так званою гражданкою — спрощеним кириличним письмом.

З розвитком нової української літературної мови — від часу видання «Енеїди» І. Котляревського — виникла потреба в зміні традиційного письма.

Найпомітніші правописні системи О. Павловського, «Русалки Дністрової», П. Куліша, згодом Є. Желехівського. У становленні українського правопису — вдосконаленні графіки й орфографії — брала участь уся Україна. Синтез цієї праці зробили видатні українські вчені й культурні діячі: В. Антонович, М. Драгоманов, П. Житецький, В. Лисенко, К. Михальчук, П. Чубинський.

Протягом 1907 — 1909 років виходить знаменитий словник української мови за ред. Б. Грінченка, в якому практично застосовано принципи фонетичного українського правопису. Вони й стають законом для всіх видань

українською мовою. Проте офіційного українського правописного кодексу не було. У 1918 році вийшов друком його проект, запропонований проф. І. Огієнком, у доопрацюванні якого згодом взяли участь акад. А. Кримський і проф. Є. Тимченко. Він був виданий у 1919 році під назвою «Головніші правила українського правопису». Всі подальші зміни й доповнення до нашого правописного кодексу вносились саме в цей офіційно затверджений текст, що став законом.

Графіка відтоді не переглядалася, але з 1933 року й до нинішнього видання «Українського правопису» з неї було вилучено літеру г.

Орфографія ж постійно вдосконалювалась, охоплюючи написання тих слів, які раніше не регулювалися силою закону. Особливо це стосувалося слів іншомовного походження.

І все ж «Український правопис» 1933 року видання був настільки знекровлений, що потребував ґрунтовного доопрацювання. Ця робота під керівництвом акад. Л. Булаховського завершилася в 1945 році, а в 1946 стабільний «Український правопис» було видано. Правопис 1946 року з невеликими змінами й доповненнями було перевидано в 1960 році мільйонним тиражем. Проте сьогодні це вже бібліографічна рідкість. Та й мова за ці понад 30 років не стояла на місці: з'являлися нові слова, тривав процес запозичення, поповнювалась наукова термінологія, свої вимоги до орфографії висувала перекладацька практика. Постало закономірне питання про чергове видання «Українського правопису». З цією метою Президія Академії наук України утворила представницьку Орфографічну комісію на чолі з акад. АН України В. М. Русанівським. Орфографічна комісія після докладного розгляду кожного параграфа оновленого «Українського правопису» ухвалила його опублікувати.

Правопис — система, що саморозвивається. Тому цей процес необхідно відстежувати, упорядковувати, коригувати. Невипадково всі країни рано чи пізно стикаються з необхідністю відкоригувати правопис, оскільки відбуваються зміни у суспільстві, у мовній системі; мова, як живий організм,

нарощується новими словами, видозмінюється і, ясна річ, набуває нових властивостей, які обов'язково треба побачити й зафіксувати.

Разом із тим слід пам'ятати, що мова повинна не роз'єднувати людей, а навпаки, об'єднувати.

Орфографія, або правопис — це система правил про способи передачі звукового мовлення у писемній або друкованій формі.

Орфограма — написання, яке здійснюється на основі правил орфографії.

Принципи правопису — це те, що лежить в основі правопису. Є фонетичний, морфологічний та історичний.

УКРАЇНСЬКИЙ АЛФАВІТ

Українська абетка — сукупність літер, прийнятих в українській писемності та розміщених у певному усталеному порядку.

А	а	Б	б	В	в	Г	г	Д	д	Е	е
Є	є	Ж	ж	З	з	И	и	І	і	Ї	ї
Й	й	К	к	Л	л	М	м	Н	н	О	о
П	п	Р	р	С	с	Т	т	У	у	Ф	ф
Х	х	Ц	ц	Ч	ч	Ш	ш	Щ	щ	Ь	ь
Ю	ю	Я	я								

Примітка. Апостроф (') в алфавіт не входить і на розміщення слів у словнику не впливає; напр.: *бур'яни, буряний* стоять поруч.

Сполучення літер дж і дз (для позначення зімкнено-цілієних звуків [дж], [дз]) не входять в алфавіт; отже, такі слова, як *джерело, дзвін*, стоять у словнику під літерою д.

Тема 2. Вживання великої літери.

Тема 3. Проблемні питання правопису власних назв

Велика літера на початку речення

З великої літери пишеться:

- Перше слово, яким починається текст.
- Перше слово в реченні:

Розподіл балів

Поточне тестування та самостійна робота										Сума
Змістовий модуль 1					Змістовий модуль 2					
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T1	T2
5	5	10	10	10	10	10	10	10	10	10

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою	
	для екзамену, курсового проєкту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	Відмінно	Зараховано
82 -89	Добре	
75-81		
67-74		
60-66	задовільно	
35-59	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Рекомендована література

Базова

1. Сучасна українська літературна мова : Підручник / М. Я. Площ, С. П. Бевзенко, Н. Я. Грипас та ін.; За ред. М. Я. Площ. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К., 2000. – 430с.
2. Сучасна українська літературна мова : Підручник /А. П. Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Площ та ін.; За ред. А. П. Грищенка. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К., 1997. – 493 с.
3. Сучасний словник іншомовних слів: Бл. 20 тис. слів і словосполучень / Уклали: О.І. Скопенко, Т.В. Цимбалюк. К.: Довіра, 2006. – 789 с.
4. Український орфографічний словник: 172 тис. сл. / уклали: В. В. Чумак, І. В. Шевченко, Л. Л. Шевченко, Г. М. Ярун; за ред. В. Г. Скіяренка. – вид. 7-е, переробл. і доповн. – К.: Довіра, 2008. – 983 с.
5. Український орфографічний словник: Близько 165 тис. слів / За ред. В.М. Русанівського / Уклад.: В.В. Чумак та ін. – 5-те вид., переробл. і доповн. – К.: Довіра, 2006. – 940 с. – (Словники України).
6. Український правопис / Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України, Інститут української мови НАН України. – К.: Наукова думка. – 2008. – 280 с.
7. Марун М.Є., Торчинський М.М. Синтаксис української мови: Посібник для студентів-заочників педагогічних училищ. – Умань, 1995. – 122 с.
8. Площ М.Я., Леута О.І., Гальона Н.П. Сучасна українська літературна мова: Зб. вправ. – К., 1995. – 284 с.
9. Чукіна В.Ф., Почторанко Г.С., Почтаренко О.М. Український правопис в таблицях і схемах. – К.: Вид-во ТОВ «ВП Логос». – 2003. – 176 с.

Допоміжна

1. Вихованець І.Р., Городенська К.Г., Грищенко А.П. Граматика української мови. – К.: Рад. школа, 1982.– 361 с.
2. Головащук С. І. Складні випадки наголошення: Словник–довідник. – К., 1995. – 191 с.
3. Головащук С. І. Словник наголосів. – К., 2003. – 319 с.
4. Кадомцева Л.О. Українська мова: Синтаксис простого речення. – К.: Вища школа, 1985. – 123 с.
5. Лозова Н.Є. Дзвона чи дзвону?, або –а(–я) чи –у(–ю), в родовому відмінку: словник-довідник / Н.Є. Лозова, В.Б. Фридрак. – К.: Наукова думка, 2007. – 168 с.
6. Німчук В. В. Про графіку та правопис як елементи етнічної культури. Історія г // Мовознавство. – 1991. – № 3. – С. 12 – 21.
7. Орфографічний словник української мови / Уклад. С. І. Головащук, М. М. Пещак та ін. – К., 1999. – 989 с.
8. Словник української мови: В 11–ти томах. – К.: Наукова думка, 1970 – 1980.
9. Терлак З. Українська мова: Збірник вправ із синтаксису та пунктуації. – Львів: Світ, 1999. – 224 с.

Інформаційні ресурси

1. Інтегрована лексикографічна система “Словники України”.
2. www.nduv.gov.ua – веб-сторінка бібліотеки ім. Вернадського.

Підписано до друку 10.09.2018 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Ум. друк. арк. 5,87
Тираж 100 прим. Замовлення № 2282

Видавничо-поліграфічний центр «Візаві»
20300, м. Умань, вул. Тищика, 18/19
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2521 від 08.06.2006.
тел. (04744) 4-64-88, 4-67-77, (067) 104-64-88
vizavi-print.jimdo.com
e-mail: vizavi008@gmail.com